

ЕСТЕТИКА У СКИЈАЊУ – БАЛЕТ НА СКИЈАМА

Роберт РОПРЕТ¹, Дамир РАСТИЋ²

¹Универзитет у Београду, Факултет спорта и физичког васпитања, Београд, Србија

²Репрезентативац у нордијском скијању - биатлону

Увод

Савремено скијање обухвата неколико скијашких спортова: Алпско скијање (енг. *Alpine skiing*); Скијашко трчање (енг. *Cross-country*); Скијашке скокове (енг. *Ski Jumping*); Сноуборд (енг. *Snowboard*) и Фристајл и Фрирајд (енг. *Freesstyle & Freeski*) у оквиру којег су Ски крос, Фриски, Грбе и Акробатски скокови (енг. *Ski Cross, Freeski, Moguls and Aerials*) (www.fis-ski.com). Сви спортови су такмичарског карактера, док се као рекреативни вид најчешће примењују Алпско скијање, Скијашко трчање и Сноуборд. Бављење такмичарским или само рекреативним облицима скијања, никога не оставља равнодушним због лепоте специфичног природног окружења планине, снега, сунца, других скијаша, клизећи на скијама по тлу слободно, уз минимално улагање физичког напора и задовољство након успешно изведених покрета. Упркос непостојању јасно дефинисаног става шта је то лепо и естетско у спорту и скијању, већина се слаже да се у извођењу покрета на скијама може издвојити естетска компонента. Склад покрета, синхронизација, повезаност, динамика, ритам и сл. чине естетски доживљај у скијању. Осећај естетског је личан, субјективан и може бити различитог интензитета. Естетска компонента може бити доживљена како од самог скијаша, лично, тако и од стране посматрача. Поставља се питање, од чега зависи да ли ће повезивање заокрета на скијама, скокова, окрета, усклађеност ритма, брзина и целокупан склад ових елемената имати и естетску вредност?

Предмет рада је начин вредновања естетског у скијашким дисциплинама а циљ да се анализирајући начине вредновања укаже да се уметнички елементи, осим у Балету на скијама, у савременим дисциплинама скијања, не вреднују на начин како се то ради са уметничким садржајима, већ да субјективни осећај естетског проистиче из њихове техничке али не и уметничке садржине.

Теоријска полазишта естетског у скијању

Естетика у скијању, за разлику од естетике у сликарству, вајарству и музици, подразумева естетику покрета, попут покрета у плесу, балету или неким од естетских спортова: уметничком клизању, ритмичкој гимнастици, скоковима у воду, трамболини. За разлику од уметности, спортске форме естетике подразумевају другачије вредновање тј. прописане су одређеним правилима (Reid, 1970; Best, 1974; Cordner, 1988; Edgar, 2013; Saraf, 1980; Toner & Montero, 2020). Осим спортских правила, извођење покрета у спорту подразумева дефинисан начин извођења - технику и њихову тежинску сложеност. За извођење ових елемената неопходне су моторичке способности и психолошке карактеристике. Из различитости садржаја у спорту, а пре свега из начина њиховог извођења проистиче питање естетике и њеног вредновања. У спорту, доживљај лепог проистиче из и

не може бити изван техничке успешности изведеног јер крајњи циљ у спорту је правилно извођење одређене технике покрета. Само правилно изведене форме кретања резултирају успешно изведеном техником, која мора бити ефикасна, рационална, сврсисходна, координисана у простору и времену, ритмички уз музику. Управо испуњеност ових услова и савршенство извођења изазива осећај лепоте изведеног.

Имајући ову „употребну“ вредност покрета и шта је циљ кретања/вежбе, поставља се питање уметничког, естетског и њиховог вредновања у скијању односно у којој мери ови спортови садрже естетски доживљај, стилизоване покрете, емоције, изражајност, естетски обликована кретања.

Анализа проблема - естетски спортови у скијању

Данас, најпознатије дисциплине алпског скијања не садрже елементе који се вреднују у естетском смислу. Само техничко извођење покрета, њихова рационалност, ефикасност и усклађеност могу изазвати осећај лепоте и естетског, али се оно као такво не вреднује. Савремено скијање се руководи геслом “брже, више, јаче” (*citius, altius, fortius*), а вреднује се постигнуто време на стази, дужина скока. Ипак, у скијашком спорту, у оквиру Међународне скијашке федерације (енг. *Fédération internationale de ski - FIS*) постоји група спортова у којима се вреднује естетска компонента изведбе. Такозвано Акробатско скијање (енг. *Freestyle*) обухвата дисциплине: спуст преко грба (енг. *Moguls*), акробатски скокови (енг. *Aerials*) и халф-пајп (енг. *Half-Pipe*) у којима се, за одређене елементе, добијају оцене за естетску вредност извођења. Међутим, поставља се питање шта су „естетски“ садржаји тих дисциплина. Скокови, окрети, разне фигуре у којима се оцењује фаза одраза, лет, доскок и техничке тежине елемената, у којима је циљ сигурност, тачност, прецизност, представљају техничко „мајсторство“ које због своје савршености даје утисак лепог и естетског. Као што се види, ни један од наведених скијашких спортова не процењује естетски доживљај, стилизоване покрете, емоције, изражајност, једном речју, уметничку вредност технички изведених кретања.

Ипак, у једном периоду развоја, историја скијања бележи постојање скијашког спорта који је у основи имао за циљ испољавање вештине скијања са елементима естетике, односно кроз естетски обликована кретања – балет на скијама.

Балет на скијама

Балет на скијама је такмичарска дисциплина састављена од комбинације елемената уметничког клизања и акробатских елемената партерне гимнастике, претворених у естетско-кореографски састав који се изводи на благој падини (Gama, 1982), са скијашком опремом (скије, штапови). Ова дисциплина захтева значајно техничко умеће такмичара (Слика 1).

Слика 1. Естетски обликована кретања у балету на скијама

Немац, Фриц Раул (*Fritz Reuel*) је давне 1929, у својој књизи „Нове могућности у скијању“ (енг. *New possibilities in Skiing*), описао, а потом и практично приказао прве елементе балета на скијама. Као такмичар у уметничком клизању, искористио је своје вештине и увео их у балет на скијама, а поједини елементи су касније добили име управо по њему (“Раул заокрет”, “Ројал”). Све до 1960-тих година 20. века, балет није стекао већу популарност и масовност. Оснивањем “Школе егзотичног скијања” (енг. *School of Exotic Skiing*) Дага Пфајфера (енг. *Doug Pfeiffer*) почиње развој балета на скијама (Kalčić, 1980). Свој пун развој, балет на скијама је достигао 60-тих и 70-тих година XX века, у оквиру групе скијашких дисциплина названих “слободно скијање” (енг. *freestyle skiing*) или акробатско скијање (енг. *acroski*). Групу ових дисциплина су чиниле: балет (енг. *ballet*), акробатски скокови и спуст преко грба, од 1988, а потом и ски крос, халф-пајп, слопстајл (енг. *slopestyle*) и биг ер (енг. *big air*).

Прво такмичење у акробатском скијању, а тиме и у балету на скијама је одржано 1971. у Вотервил Вејлу (енг. *Waterville Valley*), где су сви такмичари морали наступити у све три дисциплине (балет, акробатски скокови и спуст преко грба). У наредном периоду, такмичења у дисциплинама акробатског скијања су раздвојене а такмичари су се уско специјализирали за поједине дисциплине.

У Европи, прво такмичење у акробатском скијању је одржано 1973. у *Bayrischzellu*, Немачка. У сезони 1974/75. основано је удружење “*European Freestyle association*” (ЕФСА) које је уредило програм такмичења и правила за девет такмичења Европа купа. Први наступ такмичара акробатског скијања на Светском првенству у скијању је био 1976. у Червињи (*Cervinia*) Италија. У релативно кратком периоду 80-тих година појавио се балет на скијама у паровима, попут такмичења парова у уметничком клизању. Ски балет, као приказни спорт, био је део програма Олимпијских игара 1988. у Калгарију (*Calgary*, Канада) и 1992. у Албертвилу (*Albertville*, Француска). На Играма 1994. у Лилехамеру (*Lillehammer*, Норвешка) није било балета на програму игара, а један од могућих разлога је политички, јер Норвежани, као колевка нордијског скијања (скокови, скијашко трчање), нису желели нову дисциплину скијања у којој нису могли да остваре доминацију. Без промоције на великим такмичењима, балет на скијама је полако губио на популарности и 2000. године Међународна скијашка федерација је скинула овај

спорт са листе спортова у оквиру ове организације. Од тада, такмичења у овом спорту званично не постоје.

Систем такмичења је обухватао, поред Олимпијских игара, Светска и континентална првенства, Светски куп, национална првенства. Правилима је било регулисано да скије могу бити краће од телесне висине највише до 33 цм, ојачане на предњем делу због већег оптерећења током окрета. Рубници су били специфично наоштрени (затупљени) на 45° због лакшег отклизавања. Скијашки штапови су били дужине до рамена такмичара. Падина је морала имати нагиб до 20°, дужину 150-200 и ширину 30-40 метара.

Списак техничких елемената балета на скијама (Kalčić, 1980):

- Скокови - деле на три врсте: усправни ("daffy", разношка), са окретом око вертикалне осе (хеликоптер, вијак) и око попречне осе (премети, салто напред и назад).
- Заокрети - вођени наизменично на унутрашњем и спољашњем рубнику (Фламинго; укрштени Фламинго);
- Заокрети - вођени на спољашњем рубнику (Фузијев, Рауелов, Рауелов са преступом заокрет);
- Заокрети - вођени на унутрашњем рубнику (Татра заокрет);
- Окрети - ротацијом тела (суножни за 360°; једноножни за 360°; Реулов за 360°; окрет на горњој скији за 360°; Укрштени окрет на доњој скији за 360°);
- Окрети - ослонцем на скијама (Шкарасти за 360°; укрштени за 360°);
- Фигуре - изведене на месту (Daffy стој; стој на врховима скија);
- Фигуре - изведене са изненадним одразом (скок преко врхова скија за 180°; скок преко врхова за 360°; укрштени скок преко врхова низ падину за 360°; укрштени скок преко врхова уз падину за 360°; укрштени скок Франко; укрштени скок у месту; Торнадо; комбинација фигура)

Балет у паровима је укључивао и следеће елементе: Руелов заокрет у пару; окрет за 360°; окрет за 360° у пару; комбинација фигура у пару.

Састав се изводио уз музику у трајању од 90 секунди. У сваком саставу морало се извести најмање 12 балетских елемената. У балетском саставу се оцењивала: виртуозност и кореографија од 0,1 до 2,5 бодова (25% бодова), тежина елемената од 0,1 до 2,5 бодова (25%) и техничка изведба фигура и целокупног програма од 0,1 до 5,0 бодова (50%). Максималан број бодова је био 10.

Виртуозност представља натпросечно добру контролу тела у покрету: израз личности, начин извођења, необично извођење ликова. Под кореографијом се оцењује: извођење фигура по такту музике; плесне елементе; састав програма. Тежина елемента представља техничку сложеност елемената, прелазак и повезивање елемената. Техничка изведба фигура обухвата: техничко извођење, искоришћење терена, поузданост. За пад, дотик тла рукама или другим делом тела бодови су се одбијали према посебној бодовној скали. Укупан број бодова/оцена, пет судија, добија се израчунавањем просечне, након одбијања највеће и најмање оцене.

На основу приказа технике, правила и начина оцењивања може се закључити да балет на скијама садржи основне карактеристике уметничког израза и да је са правом био сврстан у категорију естетских спортова.

Закључак

Савремено алпско скијање обухвата класичне дисциплине у којима доминира егзактно процењивање успешности на основу времена постигнутог на стази (слалом, велеслалом, спуст) или дужина скока. Спортске дисциплине скијања у којима се, експертским оценама више судија, оцењује естетска компонента, су дисциплине Фристајл скијања. Критеријуми оцењивања се односе на техничку сложеност елемената. Једини спорт у којем се оцењивала естетска компонента је био Балет на скијама. Естетско-кореографски састав, изведен уз музику оцењивао се на основу кореографије, усклађености састава и музике; плесних елемената и техничке сложености. Нажалост, балет на скијама је након кратке популарности 70-тих и 80-тих година 20. века и приказа на Зимским олимпијским играма 1988. и 1992. нестао са програма такмичења. На основу прегледа историјског развоја скијашких спортова очигледно је да доминирају, да су актуелни и да се развијају спортови, у којима преовлађује атрактивност заснована на снази, брзини, координацији, а да естетске компоненте: естетски доживљај, стилизовани покрети, изражајност емоција, синхронизација, пластичност и таласастост, односно естетски обликована кретања, губе на актуелности и утапају се у сложене техничке елементе који захтевају висок ниво моторичких способности.

Литература

- Best, D. (1974). The aesthetic in sport. *British Journal of Aesthetics*, 14, 197–213.
- Cordner, C. (1988). Differences between sport and art. *Journal of the Philosophy of Sport*, 15, 31–48.
- Edgar, A. (2013). Sport and art: an essay in the hermeneutics of sport. *Sport, Ethics and Philosophy*, 7(1), 1–171.
- Gama, K. (1982). *Sve o skijanju*. Zagreb: Mladost.
- Guček, A. (1998). *Po smučinah od pradavnine*. Ljubljana: Magnolija.
- Kalčič, B. (1980). *Akrobatsko smučanje*. Slovenija: Tehniška založba.
- Reid, L. (1970). Sport, the aesthetic and art. *British Journal of Educational Studies*, 18, 245–258
- Toner, J., & Montero, B. (2020). The value of aesthetic judgements in athletic performance. *The Journal of Somaesthetics*, 6(1), 112-126.

Документи доступни на интернету

- Saraf, M.Y. (1980). Aesthetics of Sport – Sport science and physical education – Vol II Encyclopedia Life Support Systems. *Moscow State Institute of Culture and Arts*, Russia (dostupno 2.5.2021 na www.eolss.net)
- International ski federation (dostupno 2.5.2021 na www.fis-ski.com)